

Н.В. ТРУСОВА*(Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет,
м. Дніпропетровськ, Україна)*

Макроекономічний аналіз факторів формування фінансового потенціалу сільського господарства

В статті розглянуті питання формування фінансового потенціалу сільського господарства з визначенням параметрів його фінансового забезпечення на регіональному рівні. Метою дослідження є визначення факторів формування фінансового потенціалу сільського господарства, що покладені в основу макроекономічного аналізу та інтерпретації прогнозних параметрів розвитку аграрних підприємств. Автором використано методи математичної статистики та аналізу, економіко-математичного моделювання для обґрунтування взаємозв'язку та визначення оптимальної залежності між факторами фінансового потенціалу.

Обґрунтовано особливості формування фінансового потенціалу сільського господарства та покращення фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств регіону, що дає змоги об'єктивно оцінити потенційні можливості використання фінансових ресурсів в сучасних умовах. Розрахунок впливу дії джерел фінансування і фінансових ресурсів дозволив визначити прогнозну величину фінансового потенціалу сільського господарства.

Ключові слова: фінансові ресурси, банківське кредитування, державні фінансова підтримка, сільське господарство, фінансова діяльність.

Н.В. ТРУСОВА*(Днепропетровский государственный аграрно-экономический университет,
г. Днепропетровск, Украина)*

Макроэкономический анализ факторов формирования финансового потенциала сельского хозяйства

В статье рассмотрены вопросы формирования финансового потенциала сельского хозяйства с определением параметров его финансового обеспечения на региональном уровне. Целью исследования является определение факторов формирования финансового потенциала сельского хозяйства, которые положены в основу макроэкономического анализа и интерпретации прогнозных параметров развития аграрных предприятий. Автором применены методы математической статистики и анализа, экономико-математического моделирования для обоснования взаимосвязи и определения оптимальной зависимости между факторами финансового потенциала.

Обоснованы особенности формирования финансового потенциала сельского хозяйства и улучшения финансового обеспечения сельскохозяйственных предприятий региона, что позволяет объективно оценить потенциальные возможности использования финансовых ресурсов в современных условиях. Расчет влияния действия источников финансирования и финансовых ресурсов позволил определить прогнозную величину финансового потенциала сельского хозяйства.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, банковское кредитование, государственные финансовая поддержка, сельское хозяйство, финансовая деятельность.

N.V. TRUSOVA*(Dnepropetrovsk State Agrarian-Economic University, Dnepropetrovsk, Ukraine)*

Macroeconomic Analysis of Agriculture Financial Potential Formation Factors

The article considers the issues of agriculture financial potential formation defining parameters of its financial provision on regional level. Purpose of the study is to define agriculture financial potential formation factors

Фінанси та оподаткування

underlying the macroeconomic analysis and interpretation of prediction parameters in development of agricultural companies. Author uses methods of mathematical statistics and analysis, economic-mathematical modeling to substantiate interrelation and to define optimal relationship between the factors of financial potential.

Substantiated are the features of agriculture financial potential formation and improvement of financial provision for regional agricultural companies, which makes it possible to objectively estimate the potential capabilities to use financial resources in present-day conditions. Estimation of impact of financing sources and financial resources helped to define the prediction value of agriculture financial potential.

Keywords: *financial resources, bank crediting, state financial support, agriculture, financial activities.*

Постановка проблеми. Сільське господарство може ефективно розвиватися за умов пропорційності і збалансованості використання наявного та потенційного обсягу фінансових ресурсів, що забезпечують фінансовий потенціал і відіграють визначну роль у сталому функціонуванні аграрної галузі. Разом з тим, динамічність ринкового середовища практично завжди обумовлює зміну умов фінансування сільського господарства. Розподіл і перерозподіл доходів та фінансових ресурсів між суб'єктами аграрного ринку впливає на обсяги власних фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств, визначає умови їх доступу до дешевих банківських кредитів.

Доцільність вирішення саме в такому світлі проблем формування факторів фінансового потенціалу сільського господарства, зумовлена, з одного боку, векторною переорієнтацією фінансової системи в напрямку забезпечення сприятливого фінансово середовища, а з іншого – покращенням власної фінансової складової господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, адаптованої до реалій зовнішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування фінансового потенціалу певний час не приділялося достатньої уваги вітчизняними науковцями. Сьогодні різні аспекти цієї проблеми знаходиться в центрі уваги відомих вчених-аграрників, зокрема, О.С. Гудзь [3], М.Я. Дем'яненка [4], В.І. Ляшенко [8], П.Т. Саблука [11], Т.А. Самойлової [12], П.А. Стецюка [15] та інших. Основна увага в їхніх дослідженнях приділяється питанням формування, розподілу та використання фінансових ресурсів на рівні держави, галузі сільського господарства та сільськогосподарських підприємств. Разом з тим залишається значна частина питань, які мало досліджувались або мають дискусійний характер. Зокрема, відсутня єдина точка зору щодо методичних положень визначення часових та ресурсних параметрів фінансового забезпечення сільського господарства з акцентом на галузеву специфіку.

Метою статті є визначення факторів формування фінансового потенціалу сільського господарства, що покладені в основу макроекономічного аналізу та інтерпретації прогностичних параметрів розвитку аграрних підприємств регіону в агрокліматичних зонах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансові ресурси, що у загальному вигляді представляють собою сукупність фондів грошових коштів, які знаходяться у розпорядженні різних

суб'єктів економіки (держави, галузі, підприємств), характеризують лише одну зі складових фінансового потенціалу – фактично спожиту його частку. Натомість фінансові ресурси в принципі не можуть врахувати цілий ряд особливостей фінансового потенціалу, як-то можливість реалізації прихованих резервів, здатність до збільшення обсягів фінансових ресурсів, ймовірність отримання додаткових інвестиційних ресурсів тощо.

Саме нездатність поняття «фінансові ресурси» описати всі можливості економіки по генерації різних фінансових потоків і обумовила виникнення поняття «фінансовий потенціал». Найзмістовніше та водночас лаконічне визначення фінансового потенціалу сформульовано І.І. Чуницькою «як здатність держави до залучення та ефективного використання фінансових ресурсів з метою забезпечення економічного розвитку» [17, с. 14]. В.Г. Борноос досліджуючи категорію «фінансовий потенціал» на рівні держави, визначає його як комплекс характеристик, «здатних забезпечити цілісну оцінку – по-перше, фінансового стану на макро- та мікрорівні, по-друге, факторів чи умов зміни цього стану, і нарешті, перспектив стійкого економічного зростання чи успішності фінансово-економічної діяльності на мікрорівні» [1, с. 127].

Поділяємо думку вчених стосовно того, що фінансовий потенціал держави являє собою процес ефективного використання фінансових ресурсів за умови «виключення можливості зловживань фінансовими коштами і перенаправлення фінансових потоків у незакріплені законодавством сфери їх використання» [5, с. 8-11], комплекс діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що забезпечує ефективність фінансової діяльності суб'єктів економіки та мінімізує вплив зовнішнього та внутрішнього середовища на фінансові ресурси [6, с. 35; 7]. Проте, на наш погляд, фінансовий потенціал держави – це сукупний рівень реальних і потенційних фінансових ресурсів та доходів, які можуть бути використані для вирішення будь-яких заходів, в тому числі і як засоби, які отримані шляхом перерозподілу із одної сфери використання в іншу без переходу критичних меж, тобто без загроз руйнування сфер, з яких вилучаються фінансові ресурси.

Це має чітке пояснення, оскільки дефіцит фінансових ресурсів спричиняє недофінансування потреб у сфері матеріального виробництва; використання коштів не за призначенням; значні розміри боргів та проблеми з їх обслуговуванням; невисокий рівень капіталізації банківської системи;

зростання відсоткових ставок за користування короткостроковими кредитами; зменшення обсягів довгострокового банківського кредитування; зростання інфляції та різкі зміни курсу національної валюти; вплив фінансових активів за кордон; викривлення у звітності і можливі фінансові махінації.

З метою об'єднання ключових характеристик цієї непростої економічної категорії для вирішення завдань даного дослідження, пропонуємо визначати фінансовий потенціал сільського господарства, як загальну функцію і оцінювальний показник галузі щодо формування, розподілу та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення ефективного функціонування та розвитку сільськогосподарських підприємств регіону.

Сукупність складових фінансового потенціалу галузі сільського господарства повинна знаходити своє відображення в системі показників фінансового аналізу, які доцільно розглядати у розрізі абсолютних та відносних. Проте для фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств регіону значення мають не самі показники, а пороги їх значення – граничні величини (індикатори), недотримання яких призводить до порушення фінансової гнучкості, перешкоджає нормальному розвитку різноманітних елементів відтворення, спричиняє й формує негативні, нищівні тенденції в сільському господарстві.

В основу визначення параметрів фінансового потенціалу з використанням відносних показників ефективності (показників ділової активності), покладено інтегральний показник рівня фінансового потенціалу сільського господарства, який розраховується як середнє геометричне показників ефективності – факторів формування фінансового потенціалу галузі. При чому, з огляду на вагомість фінансових ресурсів та їх джерел як факторів формування фінансового потенціалу, вважаємо доцільним розглядати не показник ділової активності використання фінансових ресурсів та їх джерел, а враховувати сукупний вплив складових показників: оборотність готової продукції, дебіторської заборгованості, грошових коштів, їх еквівалентів та поточних фінансових інвестицій, довгострокових кредитів банків, короткострокових кредитів банків, державної фінансової підтримки [16, с. 199].

Абсолютні показники визначення фінансового потенціалу сільського господарства – це індикатори *ринкової оцінки потенційного доходу*, при наявному фінансуванні сільськогосподарських підприємств регіону та ринкових параметрах (цінах, попиті і пропозиції, конкуренції тощо), який може бути потенційно і фактично отриманий на основі умов продиктованих ринком фінансових ресурсів.

Кожен регіон, беручи участь на рівноправній основі в процесі створення потенційного доходу сільського господарства, має привілеї на відповідний первинний дохід (первинний в тому сенсі, в якому його формує ринок). Регіон отримує такий дохід фактично у процесі первинного розподілу вартості створеного і реалізованого валового внутрішнього (регіонального)

продукту. Загальний дохід сільського господарства (дохід або валова додана вартість, тобто дохід за мінусом матеріальних витрат) формується і розподіляється за регіонами не тільки фактично, але й потенційно, виходячи з розрахункових граничних параметрів фінансового потенціалу (фінансових ресурсів та ціни на джерела фінансування).

Сукупний дохід, що припадає на кожен регіон, потенційно відповідає граничному рівню фінансового потенціалу сільського господарства. У широкому сенсі, вся сукупність первинних доходів сільського господарства, крім доходів, які по праву належать державі у формі частини прямих і непрямих податків, є загальним потенційним доходом сільського господарства.

Таким чином, потенційний сукупний дохід сільського господарства складає валова додана вартість (з урахуванням амортизації), оскільки остання в короткостроковому періоді набуває форми поточного доходу. Відповідно фінансовий потенціал сільського господарства та сільськогосподарських підприємств регіону в порядку зростання ступеня точності може формуватися за:

- валовим доходом (власними фінансовими ресурсами);
- валовою доданою вартістю (валовим доходом);
- доданою вартістю (чистими, без амортизації, доходами);
- валовим прибутком;
- прибутком, що залишається у розпорядженні суб'єкта після сплати податків та інших обов'язкових бюджетних платежів.

У будь-якому випадку фінансовий потенціал знову ж таки спирається в змістовному сенсі на теорію управління фінансовими ресурсами та формування фінансових потоків, зміна параметрів яких впливає на фінансові результати діяльності й платоспроможність підприємств регіону та сільського господарства в цілому.

Макроекономічний аналіз сільського господарства, з огляду на прийняття критеріїв ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств регіону через забезпечення рівномірного і збалансованого руху фінансових потоків, повинен слугувати економічним обґрунтуванням параметрів фінансового потенціалу. Чистий дохід, як фактор формування фінансового потенціалу, є абсолютним показником покриття фінансових зобов'язань сільськогосподарських підприємств регіону.

За 2007-2013 рр. чистий дохід в сільськогосподарських підприємствах Лісостепової зони збільшився в 4,4 рази. В структурі фінансового забезпечення сума власних фінансових ресурсів перевищує суму позичкових джерел більш як у 2,0 рази. В структурі позичкових джерел фінансування, питома вага короткострокових кредитів зростає у 2,6 разів, довгострокових – більш як у 2 рази [9]. Розмір державної фінансової підтримки складає в середньому 7,4 %, в тому числі за рахунок бюджетних дотацій 49,2 % (на виробництво продукції рослинництва – 0,6 %, тваринництва – 48,6 %); за

Фінанси та оподаткування

рахунок спеціального режиму оподаткування – 50,8 % (в галузі рослинництва – 3,5 %, тваринництва – 47,3 %) [13; 14].

В зоні Полісся і Західного регіону частка короткострокових кредитів в структурі розподілу позичкових джерел фінансування складає 8,7 %, довгострокових – 50,3 % [9]. Розмір державної фінансової підтримки виробництва сільськогосподарської продукції регіонів становить лише 3,3 %. В її структурі державні дотації на виробництво продукції рослинництва формуються лише в межах 0,2 %, тваринництва – 5,6 %; фінансування галузі за рахунок податкових пільг в рослинництві складає 71,9 %, тваринництва – 22,3 % [13; 14].

За період дослідження, регіони зони Полісся та Західного регіону збільшили обсяг власних фінансових ресурсів у 2,8 разів, чистого доходу – у 4,4 рази. При цьому сума довгострокових кредитів на розвиток галузі зросла у 1,9 разів, короткострокових – у 3,0 рази [9].

Сільське господарство Степової зони забезпечене власними фінансовими ресурсами на 61,4 %, на чистий дохід припадає 42,5 %. Фінансування регіонів галузі за рахунок залучення позичкових фінансових ресурсів з короткостроковим терміном дії сформоване в межах 12,4 %, довгостроковим – 80,4 %

[9]. Розподіл державних дотацій за галузевим напрямом сформований у процентному співвідношенні до обсягів виробництва продукції рослинництва та тваринництва як 70:30. За рахунок акумулювання коштів ПДВ підтримка сільгосптоваровиробників при спецрежимі оподаткування за 2007-2013 рр. збільшилася на 1950,7 млн. грн., або у 3,8 разів [13; 14].

З огляду на те, що банківське кредитування та державна фінансова підтримка, сума яких у кілька разів перевищує абсолютні значення інших використовуваних у формуванні параметрів фінансового потенціалу показників, за допомогою програми «MatCad» нами проведено розрахунок впливу дії джерел фінансування на формування чистого доходу сільського господарства, з подальшим його розподілом за регіонами агрокліматичних зон України, зокрема Степової зони, з урахуванням та без Автономної Республіки Крим.

Варіативна модель прогнозу чистого доходу сільського господарства за регіонами агрокліматичних зон України, на базі криволінійної залежності наведена в табл. 1, прогнозні параметри фінансового потенціалу на 2014 р. подані на рис. 1.

Таблиця 1

Прогнозування чистого доходу сільського господарства за агрокліматичними зонами України

Агрокліматична зона	Поліном прогнозу чистого доходу	Коефіцієнт детермінації (R^2)
Лісостеп	$Y = -2 \cdot 10^{-17} x^5 - 3 \cdot 10^{-12} x^4 + 2 \cdot 10^{-7} x^3 + 0,0053x^2 - 72,76x + 391390$	0,9921
	$Y = 0,00002x^2 - 0,5438x + 58689,24$	0,4256
Полісся та Західний регіон	$Y = 1 \cdot 10^{-11} x^4 - 4 \cdot 10^{-7} x^3 + 0,0046x^2 - 19,01x + 36481$	0,8766
	$Y = 0,00008x^2 - 0,8278x + 16798,43$	0,4537
Степ з урахуванням АРК	$Y = 6 \cdot 10^{-13} x^4 - 6 \cdot 10^{-8} x^3 + 0,0022x^2 - 30,85x + 184232$	0,9763
	$Y = 1,523x + 30812,49$	0,796
	$Y = 0,00005x^2 - 0,7436x + 51164,98$	0,8668
Степ (без АРК)	$Y = 4 \cdot 10^{-13} x^4 - 5 \cdot 10^{-8} x^3 + 0,0018x^2 - 27,17x + 176533$	0,9798
	$Y = 1,506x + 35677,82$	0,787
	$Y = 0,00005x^2 - 0,7186x + 56484,88$	0,8612

Джерело: авторські розрахунки.

Встановлено, що за усіма агрокліматичними зонами України існує тісний зв'язок між рівнем фінансового забезпечення та чистим доходом. Так, для регіонів Лісостепої зони припустимим є поліном другого порядку ($R^2 = 0,4256$). При цьому прогнозні параметри чистого доходу на один регіон будуть коливатися в межах 3104,4 млн. грн., що становить 11 % сукупного показника даної зони – 27940 млн. грн.

Тісна параметральна взаємодія показників в зоні Полісся та Західного регіону ($R^2 = 0,4537$) визначає поліном прогнозу чистого доходу на один регіон в середньому 1601,4 млн. грн., або 14,3 % від загального його розміру (11210 млн. грн.). В зоні Степу поліном прогнозу показника, показує значну щільність ($R^2 = 0,8612$), тобто доходність діяльності сільськогосподарських підприємств 9 регіонів напряму залежить від банківського кредитування та державного

фінансування. За умов включення усіх регіонів Степової зони до прогнозу обсягу чистого доходу, його рівень буде дорівнювати 54,5 % від сукупного доходу сільського господарства України. При цьому один регіон буде отримувати чистого доходу в середньому 5220 млн. грн. В той час, за відсутності регіону АРК сільське господарство недоотримає власних фінансових ресурсів на суму 205 млн. грн. Рівень доходності одного регіону буде дорівнюватиме 12 % від сукупного його розміру по сільському господарству агрокліматичної зони (40120 млн. грн.).

Визначено, що за урахуванням АРК сукупна величини фінансового потенціалу сільського господарства Степової зони повинна дорівнювати в середньому 139705,6 млн. грн., розмір банківського кредитування складатиме не менше 72146,37 млн. грн. (в тому числі короткострокові кредити 9379 млн. грн., довгострокові – 52770,37 млн. грн.), державна фінансова

підтримка – 4643,53 млн. грн., (зокрема, на підтримку галузі рослинництва за рахунок бюджетних дотацій в межах 46,44 млн. грн., тваринництва – 116,08 млн. грн.). Граничні параметри фінансового потенціалу на один регіон в середньому дорівнюватимуть 9612,87 млн. грн. (рис. 1).

Фінансові можливості сільського господарства, за умов вилучення із Степової зони регіону АПК,

скоротяться на 38 % і будуть складати 86515,8 млн. грн. Недоотримання сукупного розміру власних фінансових ресурсів становитиме 8800 млн. грн. Крім того, обсяг державної фінансової підтримки зменшиться на 48,3 %, зокрема сума коштів за спецрежимом оподаткування галузі рослинництва і тваринництва складатиме 13 % від рівня 2013 р.

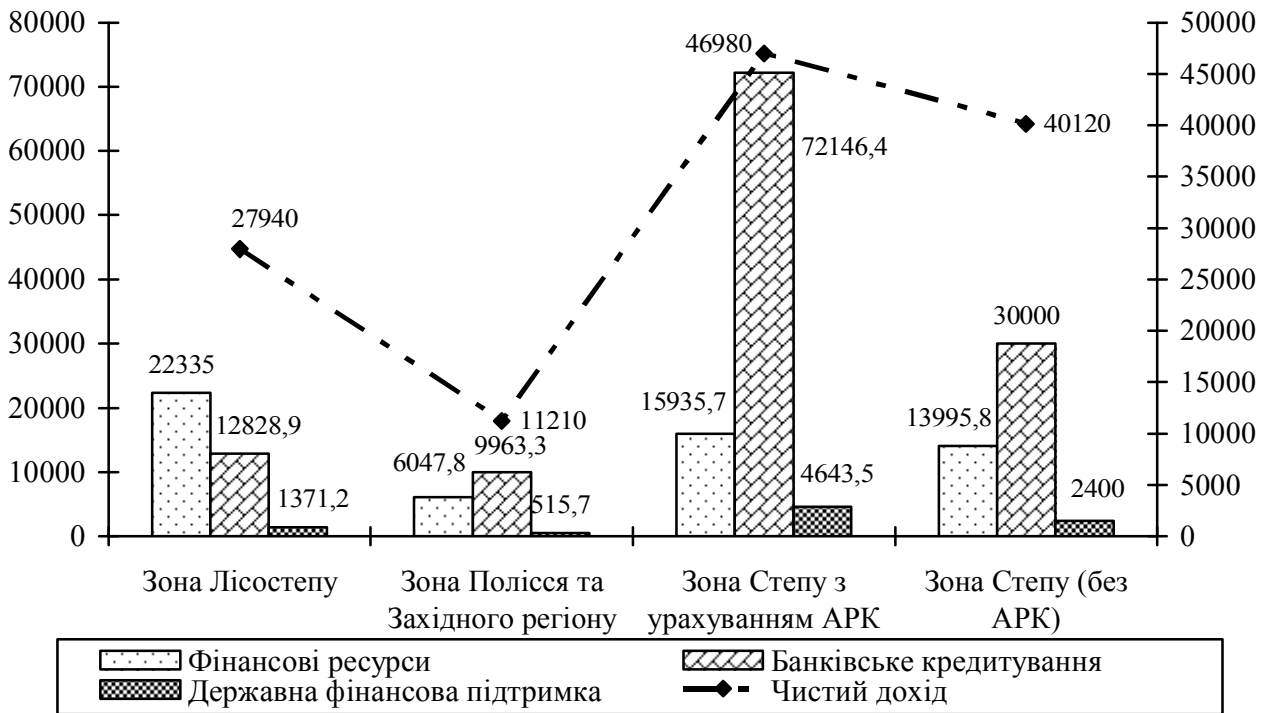

Рис. 1. Прогнозні параметри фінансового потенціалу агрокліматичних зон сільського господарства України на 2014р., млн. грн.

Джерело: авторські розрахунки.

Вивільнені кошти із фінансового потоку державного бюджету та банківського сектора дозволять сформувати потенційні джерела фінансових ресурсів на розвиток сільськогосподарських підприємств за умови поліпшення нормативно-правової бази в даному напрямку та механізму державного регулювання фінансово-кредитного забезпечення сільського господарства.

Висновки. Багатогранність категорії «фінансовий потенціал» свідчить, що його слід розглядати як здатність до перетворення фінансових ресурсів на реальний чинник розвитку сільського господарства. Фінансовий потенціал може бути використаний як оцінювальний показник критичних меж доходності, економії витрат, встановлення оптимальних пропорцій розподілу фінансових ресурсів між сферами діяльності сільськогосподарських підприємств.

З огляду на вагомість банківського кредитування та державної фінансової підтримки як факторів формування фінансового потенціалу регіону, доцільним є врахування сукупного їх впливу на

потенційний дохід, що відповідає граничному рівню фінансового потенціалу сільського господарства.

Встановлення пропорційності всіх елементів та складових фінансового потенціалу, використання їх можливостей забезпечить збалансованість загальнодержавних, галузевих і приватних інтересів для економічного розвитку і активізації інвестиційної діяльності довгострокового характеру.

4 Список використаних джерел

1. *Боронос В.Г.* Методологічні засади управління фінансовим потенціалом території: [монографія] / В.Г. Боронос. – Суми: Сумський державний університет, 2011. – 310 с.
2. *Борщ А.Г.* Економічна природа капіталу та фінансових ресурсів підприємств: точка зору на дискусійну проблему / А.Г. Борщ // Облік і фінанси АПК. – 2011. – № 1. – С. 137-140.
3. *Гудзь О.Є.* Науково-методичне забезпечення формування та реалізації фінансової політики підприємства / О.Є. Гудзь, П.А. Стецюк, С.А. Навроцький, В.М. Алексійчук // Облік і фінанси. – 2013. – № 2(60). – С. 69-86.

4. Дем'яненко М.Я. Кредитування сільськогосподарських підприємств: теорія і практика // Облік і фінанси АПК. – 2005. – № 7. – С. 9-19.
5. Иванов В.В. Финансовые потоки в логистических системах / В.В. Иванов, С.П. Куракин, Е.Ю. Гутарева // Логинфо. – 2010. – № 9. – С. 8-11.
6. Карпчук І.В. Аналіз фінансового потенціалу регіону / І.В. Карпчук // Аналітично-інформаційний журнал «СХІД». Спецвипуск. – 2011. – № 3(110) – С. 32-36.
7. Концепція Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011–2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=243691447>.
8. Ляшенко В.И. Регулирование развития малого предпринимательства в Украине: проблемы и пути решения: [монография] / В.И. Ляшенко. – Донецк: Ин-т экономики промышленности НАН Украины, 2007. – 452 с.
9. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/db/mortgage/nreg/>.
10. Олійник О.В. Фінансово-кредитні важелі ефективного відтворення сільськогосподарського виробництва / О.В. Олійник // Облік і фінанси АПК. – 2005. – № 2. – С. 21-26.
11. Саблук П.Т. Минимизация негативного влияния коммерческих рисков в антикризисном управлении сельскохозяйственными предприятиями / П.Т. Саблук, Е.А. Приб // Организация коммерческой деятельности в агропромышленном комплексе: материалы Всероссийской науч.-практ. конф. (с междунар. участием) / под общ. ред. М.П. Грищенко. – Барнаул, 2009. – С. 38-44.
12. Самойлова Т.А. Джерела формування фінансового капіталу підприємства / Т.А. Самойлова // Облік і фінанси АПК. – 2011. – № 1. – С. 169-174.
13. Статистичний бюлетень «Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2013 рік». – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 85 с.
14. Статистичний збірник «Україна у цифрах 2013». - К.: Державна служба статистики України, 2014. – 239 с.
15. Стецюк П.А. Проблеми фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств / П.А. Стецюк // Облік і фінанси АПК. – 2011. – № 4. – С. 134-137.
16. Трусова Н.В. Методологічні засади оцінювання фінансового потенціалу підприємств сільського господарства / Н.В. Трусова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – Випуск 7. – С. 198-203.
17. Чуницька І.І. Бюджетно-податкові важелі формування фінансового потенціалу держави: автореферат дис. ... кандидата економічних наук / І.І. Чуницька // Податкова академія України. – Ірпінь, 2009. – 18 с.